

Nakladništvo udžbenika i kurikularna reforma hrvatskog školstva

Grgurić, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:623835>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Prijediplomski studij informatologije

Karla Grgurić

Nakladništvo udžbenika i kurikularna reforma hrvatskog školstva

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Zoran Velagić

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za informacijske znanosti
Prijediplomski studij informatologije

Karla Grgurić

Nakladništvo udžbenika i kurikularna reforma hrvatskog školstva

Završni rad

Društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti, informacijski sustavi
i informatologija

Mentor: prof. dr. sc. Zoran Velagić

Osijek, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, rujan 2023.

Karla Grgurić, 01222320777

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ANALIZA OBRAZOVNOG SUSTAVA.....	2
2.1. Značaj obrazovnog sustava	2
2.2. Struktura obrazovnog sustava u RH	3
2.3. Preporuke i smjernice EU	5
3. PROBLEMATIKA KULIKULARNE REFORME HRVATSKOG ŠKOLSTVA.....	6
3.1. Složenost kurikularne reforme.....	6
3.2. Cilj reforme.....	8
3.3. Načela kojima se treba voditi.....	10
3.4. Potencijalne poteškoće.....	11
4. NAKLADNIŠTVO UDŽBENIKA U OBRAZOVANJU I NASTALE KURIKULARNE PROMJENE.....	12
4.1. Uloga udžbenika	12
4.2. Nastale promjene uzrokovane kurikularnom reformom	14
4.3. Značaj problematike udžbenika i kurikularne reforme	15
5. ZAKLJUČAK.....	17
LITERATURA	18

SAŽETAK

Rad problematizira ulogu kurikularne reforme te utjecaj na nakladništvo udžbenika u školskom sustavu Republike Hrvatske. Koncepti i ideje kurikularne reforme krenuli su 2014. godine. Stručne radne skupine za rani i predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje, koje su započele s radom u veljači 2015. godine, čine 430 stručnjaka i nastavnika iz škola i visokih škola. Kroz kurikularnu reformu se želi osuvremeniti koncept školovanja u Republici Hrvatskoj, među glavnim ciljevima su obnavljanje obrazovanja u skladu s dobi i interesima učenika, priprema za svijet rada, daljnje obrazovanje i suvremene životne izazove, uz definiranje jasnih ishoda učenja i novih promjenjivih uloga nastavnika i obrazovnih institucija. Kroz tu reformu obuhvaćen je i problem udžbenika, jer su udžbenici najspornija promjena kurikuluma koja se pokreće jer često imaju veći utjecaj na praksu u učionici nego službeni dokumenti kurikuluma i ili ne odražavaju novi politički poredak ili sadrže pristranosti, predrasude ili iskrivljen materijal.

Ključne riječi: kurikularna reforma, udžbenici, školstvo

ABSTRACT

The paper critically examines the implications of curriculum reform and its ramifications on textbook publishing within the educational system of the Republic of Croatia. The inception of the concepts and principles of curriculum reform can be traced back to the year 2014. This transformative initiative saw the establishment of professional working groups dedicated to early and preschool education, primary education, and secondary education, which commenced their collaborative efforts in February 2015. Comprising a cohort of 430 experts and educators hailing from various schools and educational institutions, these groups have been pivotal in driving forward the curriculum reform agenda.

The overarching objective of the curriculum reform in the Republic of Croatia is to usher in a modernized paradigm of education. Central to this mission is the alignment of educational practices with the age and interests of students, as well as the preparation of students for the demands of the workforce, lifelong learning, and the contemporary challenges of daily life. In tandem with these goals, the reform seeks to delineate precise learning outcomes while simultaneously addressing the evolving roles of educators and educational institutions.

A key facet of this comprehensive reform initiative has been the examination and resolution of the textbook dilemma. Textbooks, owing to their significant influence on classroom pedagogy, emerged as a focal point of concern within this curriculum overhaul. They are often considered to wield more immediate impact than official curriculum documents, frequently failing to reflect the evolving political landscape or containing biases, prejudices, or distorted content.

Keywords: curriculum reform, textbooks, education

1. UVOD

U radu se obrađuje tematika vezana uz nakladništvo udžbenika i kurikularnu reformu hrvatskog školskog sustava. U Hrvatskoj je u tijeku sveobuhvatna reforma kurikuluma, vođena Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije iz 2014. godine. Prvi segment reforme, izrada 52 nova kurikularna dokumenta, završen je krajem veljače 2016. godine. Važnost udžbenika je od neizmjerljive važnosti, kako za nastavnike tako i za djecu. Taj problem se često politizira te koristi u svakodnevne političke obračune.

U veljači 2015. godine započele su s radom stručne radne skupine za rani i predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje. Bile su sastavljene od 430 stručnjaka i nastavnika iz škola i visokih škola. Glavni ciljevi bili su obnavljanje obrazovanja u skladu s dobi i interesima učenika, priprema za svijet rada, daljnje obrazovanje i suvremene životne izazove, uz definiranje jasnih ishoda učenja i novih promjenjivih uloga nastavnika i obrazovnih institucija.

Nastavni plan i program koji je zastario i nije relevantan, korištenje pristupa podučavanju koji nisu usmjereni na učenika i ponekad oslanjanje na zastarjele udžbenike neke su od slabosti hrvatskog obrazovnog sustava.

Dok reforma nastavnog plana koja je u tijeku ima za cilj ispraviti ove probleme, njezina odgođena i djelomična provedba koči prijeko potrebna poboljšanja. Nestabilan institucionalni okvir, kao i nedostatak transparentnosti i predanosti provedbi strateških ciljeva, negativno utječu na učenike u razredu koji i dalje podliježu zastarjelim nastavnim planovima i programima i neadekvatnoj praksi nastavnika.

2. ANALIZA OBRAZOVNOG SUSTAVA

2.1. Značaj obrazovnog sustava

Obrazovanje u Hrvatskoj datira iz 10. stoljeća, a do 18. stoljeća bilo je povezano s Crkvom i svećenstvom. Za vrijeme vladavine Marije Terezije započelo je sustavno obrazovanje. Marija Terezija izdala je ukaz 1774. o Općem školskom redu, započinjući tako reformu obrazovanja s značajem u osnovnom obrazovanju. Od tada je svako područje sa župnom crkvom moralo otvoriti školu, koja je bila obavezna za djecu koja počinju od 7 godina i nastavljaju do 12 godina.¹

Obrazovanje u Hrvatskoj ima dugu tradiciju. Prvo hrvatsko sveučilište – Sveučilište u Zadru osnovano je još davne 1396. Najveće i najstarije hrvatsko sveučilište koje kontinuirano djeluje je Sveučilište u Zagrebu, osnovano 1669. Danas postoji 940 osnovnih i 390 srednjih škola, kao i 90 javnih i 32 privatne visokoškolske ustanove u Hrvatskoj.

Iako su Hrvati u prošlom stoljeću doživjeli nekoliko ratova, pokušavajući stvoriti svoju zemlju, još uvijek su mogli stvoriti i svoj obrazovni sustav.

1849. u Zagrebu je osnovano prvo javno učiteljsko učilište. Prvi hrvatski zakon o školstvu objavljen je 1874. godine, prema kojem je obrazovanje postalo obveznim na pet godina, a hrvatski je postao službeni jezik. 1945. sedmogodišnje obrazovanje postalo je obvezno, a 1958. osmogodišnje obrazovanje postalo je obvezno za djecu u dobi od 7 do 15 godina.²

Obrazovanje mladih naraštaja kao osnova za budućnost i preduvjet za modernizaciju i napredak u svim sferama društvenog života uvijek je bilo važno pitanje intelektualaca, posebno od prosvjetiteljstva, i najviših upravnih struktura europskih monarhija. U Hrvatskoj je to još uvijek hitno pitanje.

Povijest obrazovanja i razvoj školskog sustava nije novost u historiografiji Hrvatske na regionalnoj, lokalnoj ili nacionalnoj razini. To je jedna od onih istraživačkih tema koje obiluju nedovoljno istraženim ili samo djelomično istraženim pitanjima i aspektima. Nedostaje i cjelovit, sintetički pregled povijesti školskog sustava i obrazovanja u Hrvatskoj, barem onaj koji bi bio napisan u skladu sa suvremenim metodološkim pristupima.

¹ Bognar, B. (2018) Ususret promjenama odgojno-obrazovnog sustava, Izvorni znanstveni članak, str. 7

² Strugar, V. (2012) Znanje, obrazovni standardi, kurikulum: Teorijsko-kritički pristup obrazovnoj politici u Hrvatskoj. Zagreb: Školske novine, str. 21

2.2. Struktura obrazovnog sustava u RH

„Obrazovni sustav u Hrvatskoj čine:³

- dječji vrtići i predškolske ustanove, za djecu od šest mjeseci do polaska u školu
- osmogodišnja osnovna škola koja je obvezna i besplatna za svu djecu od šest do petnaest godina. Za djecu s teškoćama u razvoju može trajati i dulje od toga, ali ne duže od 21 godine života.
- srednje škole, što nije obavezno. Srednja škola može biti gimnazija, strukovna ili umjetnička.
- visoko obrazovanje koje se može steći na sveučilišnim i stručnim studijima
- obrazovanje odraslih, koje se sastoji od različitih oblika formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih.“

Opća definicija državne mature kaže da je ona skup ispita za provjeru i vrednovanje znanja, vještina i sposobnosti učenika stečenih kroz osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Svaka mlada osoba koja želi nastaviti visokoškolsko obrazovanje mora položiti državnu maturu.

Sva djeca koja legalno borave u Hrvatskoj imaju pravo upisa u dječji vrtić, predškolski odgoj, osnovnu i srednju školu. To uključuje djecu tražitelja azila, djecu s međunarodnom zaštitom i djecu s privremenim boravkom koja su u Hrvatsku došla radi spajanja obitelji.

Dječji vrtići nisu obavezni. Otvoreni su za upis tijekom cijele školske godine. Obično prijave započinju u svibnju za sljedeću obrazovnu godinu, koja traje od rujna iste godine do kolovoza sljedeće godine. Predškola je obavezna za svu djecu u godini prije polaska u osnovnu školu (u dobi od 6 godina).⁴

Osnovna škola obvezna je za svako dijete u Hrvatskoj od 6 do 15 godina. Ako je dijete starije od 6 godina i tek kreće u osnovnu školu u Hrvatskoj, bit će upisano u razred na temelju procjene školskih savjetnika.

³Strugar, V. (2012) Znanje, obrazovni standardi, kurikulum: Teorijsko-kritički pristup obrazovnoj politici u Hrvatskoj. Zagreb: Školske novine, str. 22

⁴Ibidem

Kada dijete ne zna hrvatski jezik, škola će organizirati minimalno 70 sati pripremnog učenja hrvatskog jezika. Škole također organiziraju dodatnu nastavu hrvatskog jezika nakon što dijete krene u osnovno obrazovanje. Školsku prehranu i prijevoz do škole organizira jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave pa se to razlikuje od grada do grada.

Dijete je potrebno cijepiti za upis u vrtić i školu. Za mlade koji su stariji od 15 godina i nemaju završenu osnovnu školu, postoji sustav osnovnog obrazovanja odraslih.

Mlade osobe do navršениh 17 godina mogu se upisati u redovnu srednju školu nakon završene osnovne škole. Srednja škola, ovisno o vrsti, može trajati tri, četiri ili pet godina. Upis u srednju školu ovisi o ocjenama iz osnovne škole.

Upis u srednje škole može biti teško izvediv i vrlo je konkurentan za neke škole, no roditelji i dijete se mogu obratiti za pomoć i savjetovanje organizacijama koje pružaju podršku izbjeglicama, školskim savjetnicima u osnovnoj školi ili posjetiti jedan od 13 Centara za strukovno informiranje i savjetovanje u Hrvatskoj.

Upisi u visoko obrazovanje (sveučilišni ili stručni studij) provode se na temelju javnog natječaja koji raspisuje sveučilište, veleučilište ili visoka škola.

Programi obrazovanja odraslih namijenjeni su osobama starijim od 18 godina, osim ako nisu studenti visokog obrazovanja ili su srednjoškolsko obrazovanje započeli prije navršениh 17 godina (u tom slučaju ga imaju pravo završiti i ako su punoljetni). Programi obrazovanja za odrasle organizirano se provode i u javnim i/ili privatnim školama za odrasle. Osnovna škola za odrasle je besplatna ako imaju međunarodnu zaštitu. Ostale vrste obrazovanja odraslih moraju se platiti.⁵

U Hrvatskom zavodu za zapošljavanje nude se besplatni programi obrazovanja za registrirane nezaposlene odrasle osobe. Strukovne vještine koje nude su one koje su tražene na tržištu rada.

⁵Matanović, I. (2017). Kurikularna reforma kao oblik standardizacije obrazovanja. Pedagoško-didaktička refleksija. Život i škola, 63(1), 13-27.

2.3. Preporuke i smjernice EU

U Europskoj uniji (EU) je 2020. godine okvir za obrazovanje i osposobljavanje (ET) pružio zajednički program oko mnogih pitanja, s ciljem stvaranja Europskog obrazovnog prostora do 2025. Posebnu pozornost Europska komisija posvećuje cjeloživotnom učenju, učinkovitosti, pravednosti i inovativnost u obrazovanju, a s pažnjom o osiguranju kvalitete. Vijeće EU je postavilo ciljeve i redovito daje preporuke. Od sedam ciljeva EU-a za 2020. u obrazovanju i osposobljavanju, Hrvatska je u šest ispod prosjeka EU-a. Iznimka je postotak onih koji rano napuštaju obrazovanje i osposobljavanje, gdje je Hrvatska od početka ispunila cilj EU-a i značajno je iznad prosjeka EU-a. Stvoreni su mehanizmi potpore kako bi se državama pomoglo u prevladavanju zajedničkih izazova i praćenja.

Financijska pomoć u obrazovanju i osposobljavanju također je dostupna mnogim zemljama, uključujući i Hrvatsku. Iako će države članice i dalje imati primarnu odgovornost za obrazovne politike, EU-a, u interesu svih država članica, u ovom području ima rastuću ulogu posljednjih godina, a na osnovu ideje da je iskorištavanje punog potencijala obrazovanja u interesu cijele EU.

Posljednjih godina u Republici Hrvatskoj niz je pokrenutih inicijativa važnih za reformu obrazovanja. To uključuje razvoj i provedbu nacionalnog okvira kurikuluma za obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu (ECEC), kao i za osnovno i srednje obrazovanje, provedbu državnog ispita koji služi kao procjena mature/upisa na sveučilište, te uvođenje financiranja temeljenog na uspješnosti u visokom obrazovanju (HE).⁶

Povrat od školovanja i dalje je visok i iznad regionalnog prosjeka, s većim povratom za žene nego za muškarce. Međutim, ključni izazovi i strukturna pitanja ostaju na različitim razinama obrazovanja u Hrvatskoj.

Dok su ishodi učenja prema međunarodnim testovima iznadprosječni na razini primarnog obrazovanja (4. razred), niži su za učenike na početku srednjeg obrazovanja. Obrazovni sustav također je suočen s pritiskom učinaka brzog starenja stanovništva i smanjivanja skupina školske dobi, visokih razina (iako u padu) nezaposlenosti mladih i odljeva talenata.

⁶Matanović, I. (2017). Kurikularna reforma kao oblik standardizacije obrazovanja. Pedagoško-didaktička refleksija. Život i škola, 63(1), 13-27.

Ukupan broj učenika u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj pao je za 15 %, a ukupan broj učenika u srednjim školama za 12 % u razdoblju od školske godine 2019./2020. do 2019./2020. Zbog navedeno u Hrvatskoj imamo negativnu neto migraciju od 31 799 ljudi.⁷

Ovakvi negativni trendovi direktno utječu na planiranje u obrazovanju, na usavršavanje nastavnika, školsku infrastrukturu (primjerice, zbog malog broja ili potpunog nedostatka upisanih učenika zatvaraju se škole), kao i na kontinuitet različitih programa, posebno u višem sekundarnom obrazovanju. Za razvoj države od izuzetne je važnosti imati mlade i odrasle s pravim kompetencijama za vođenje visokoproduktivnih života.

3. PROBLEMATIKA KULIKULARNE REFORME HRVATSKOG ŠKOLSTVA

3.1. Složenost kurikularne reforme

Radne skupine izradile su opći okvir i niz novih nacionalnih kurikuluma za različite razine i vrste obrazovanja:⁸

- rani i predškolski odgoj i obrazovanje;
- osnovno obrazovanje;
- gimnazijsko obrazovanje;
- strukovno obrazovanje i osposobljavanje,
- likovni odgoj.

Novi nacionalni kurikulum definira svrhu, vrijednosti, ciljeve i načela ciklusa obrazovanja. Oni definiraju i usmjeravaju učenje, poučavanje, ocjenjivanje i izvještavanje na način koji odgovara razini i vrsti obrazovanja.

Nacionalni kurikulum strukovnog obrazovanja i osposobljavanja ima za cilj potaknuti kontinuirani razvoj, uvažavajući individualne potrebe i utjecaje tržišta rada, te s jakim naglaskom na poticanje

⁷Podaci izvađeni sa stranica Hrvatskog državnog zavoda

⁸Matanović, I. (2017). Kurikularna reforma kao oblik standardizacije obrazovanja. Pedagoško-didaktička refleksija. Život i škola, 63(1), 13-27.

poduzetništva, inovativnosti i kreativnosti. Snažno se potiču različiti oblici učenja temeljenog na radu.

Reformom se također predviđa razvoj sektorskih nastavnih planova i programa za strukovno obrazovanje i osposobljavanje kako bi se uvelo više usklađenosti i fleksibilnosti u strukovno obrazovanje i osposobljavanje kroz izbornost i modularnost, uz istovremeno osiguranje dobrog općeg obrazovanja i razvoja ključnih kompetencija kao osnove za napredovanje diplomiranih studenata strukovnog obrazovanja i osposobljavanja prema daljnjem obrazovanju i cjeloživotnom učenju.⁹

Uz nove nastavne planove i programe, razvijena su tri nova nacionalna okvira koja se odnose na:¹⁰

- ukupne procese učenja i ishode;
- prilagodbu potrebama učenika s teškoćama u razvoju, poticanje i poboljšanje njihovih iskustava i ocjenjivanja;
- unapređenje i poticanje nadarenih učenika procesa učenja i procjenjivanja ishoda.

Izrađeni su i nacionalni dokumenti za sedam kurikulumskih područja (tehničko i informatičko, tjelesno i zdravstveno, matematičko, jezično-komunikacijsko, prirodne znanosti, umjetnost, društvene i humanističke znanosti) te ih prati 29 predmetnih kurikuluma. Izrađeno je sedam kurikuluma za međupredmetne teme koji obuhvaćaju učenje kako učiti, poduzetništvo, osobni i društveni razvoj, zdravlje, održivi razvoj, korištenje ICT-a i građanski odgoj.

Nakon objave prijedloga dokumenata, predviđeni su procesi stručne i opće javne rasprave. Javno savjetovanje provodit će se putem portala središnje državne uprave za e – savjetovanja.¹¹ Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih organizirat će stručno savjetovanje među strukovnim školama.

⁹Jokić, B., Baranović, B., Suzana, H., Reškovac, T., Ristić Dedić, Z., Vuk, B., Vuk, R. (2016). Okvir nacionalnog kurikuluma, Koncept, str. 23

¹⁰Matanović, I. (2017). Kurikularna reforma kao oblik standardizacije obrazovanja. Pedagoško-didaktička refleksija. Život i škola, 63(1), 13-27.

¹¹Izvor: <https://esavjetovanja.gov.hr>

3.2. Cilj reforme

Cilj reforme nacionalnog kurikuluma prikazan je u djelovanju načela izgradnje razvojnog kurikuluma na način da izražava usmjerenost prema osobnom razvoju učenika, prema osposobljavanju za kvalitetan život, za aktivno i odgovorno sudjelovanje u kulturnom, gospodarskom, znanstvenom i općem društvenom napretku svoje zemlje u eri razvoja društva znanja i globalizacije.¹²

Opći cilj reforme izražava kako potrebe pojedinca, tako i cjelokupnog društva za obrazovanjem. Da ne bi bio samo deklarativan, specificira se kroz pojedine ciljeve koji se odnose na potrebe pojedinca, ekonomske, kulturne i općedruštvene potrebe. Stoga se navedeni ciljevi operativno izražavaju kroz očekivana obrazovna postignuća (kompetencije) učenika, čime se može vrednovati njihov stupanj razvoja.

„Posebni ciljevi nacionalnog kurikuluma usmjereni su na razvijanje kompetencija učenika koje ga osposobljavaju za:

- život i rad u uvjetima koji se stalno mijenjaju,
- aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvenom životu i preuzimanje odgovornosti za njegov demokratski razvoj,
- odgovoran odnos prema prirodi i okolišu,
- odnos prema vlastitom zdravlju i briga za zdravlje drugih,
- cjeloživotno učenje i obrazovanje,
- odgovoran odnos prema sebi i razvoju vlastitih sposobnosti,
- očuvanje povijesne i kulturne tradicije te razvoj nacionalne kulture,
- razvoj moralne i duhovne dimenzije osobnosti socijalna integracija i život u heterogenim društvima.

Ciljevi i zadaci promjena kurikuluma su:

- uskladiti nacionalni kurikulum s potrebama i razvojnim ciljevima hrvatskog društva i razvojnim potrebama pojedinca,

¹²Jokić, B., Baranović, B., Suzana, H., Reškovic, T., Ristić Dedić, Z., Vuk, B., Vuk, R. (2016). Okvir nacionalnog kurikuluma, Koncept, str. 28

- uskladiti nacionalni kurikulum s najnovijim trendovima u području obrazovanja i trajno ga unapređivati,
- učinkovitije povezati nacionalni kurikulum s ostalim sastavnicama obrazovnog sustava,
- učinkovitije povezati unutarnje sastavnice nacionalnog kurikulumu u koherentniji sustav,
- razviti nacionalni kurikulum čiji su ciljevi, provedba i učinci jasni i transparentni njegovim sudionicima i korisnicima.“¹³

Strategija ima za cilj razviti nacionalni kurikulum koji će poticati vertikalnu i horizontalnu prohodnost u obrazovnom sustavu. Omogućiti će učenicima (čak i u slučaju prekida i napuštanja obrazovanja u nekom razdoblju) stjecanje temeljnih ili općih i stručnih kompetencija za nastavak školovanja ili stjecanje prvog posla.

Slaba točka hrvatskog nacionalnog kurikulumu, uz njegovu nedovoljnu unutarnju koherentnost i integriranost, je i nesrazmjer u obrazovnim područjima. Očito je da predmeti koji razvijaju tjelesnu, praktičnu i tehničku stranu učenika, kao i oni koji promiču humane međuljudske odnose, imaju neadekvatan udio u satnici, posebice nakon njezinog smanjenja.

„Nacionalni kurikulumi usmjereni na razvoj temeljnih kompetencija polaze od shvaćanja da život u složenim i dinamičnim uvjetima suvremenog svijeta zahtijeva od pojedinca stalnu prilagodbu novim radnim i životnim situacijama te stoga razvoj svih ključnih aspekata vlastite osobnosti:¹⁴

- pojmovni,
- estetski,
- emocionalni,
- motivacijski,
- društveni,
- etički,
- fizički,
- praktični i
- tehnički.“

¹³ Matanović, I. (2017). Kurikularna reforma kao oblik standardizacije obrazovanja. Pedagoško-didaktička refleksija. Život i škola, 63(1), 13-27.

¹⁴ Bognar, B. (2018) Ususret promjenama odgojno-obrazovnog sustava, Izvorni znanstveni članak, str. 18

Suvremeni nacionalni kurikulumi primjenjuju holistički pristup u izboru i organizaciji obrazovnih sadržaja, ističući multidisciplinarnost kao sredstvo njihove uspješne integracije, a kako bi se osigurao cjelovit razvoj učenika.

Taj se trend očituje kroz sve češće strukturiranje kurikuluma u šira kurikulumska područja koja predstavljaju integrirane cjeline srodnih predmeta te kroz stvaranje međupredmetnih tematskih cjelina kao kurikulumskih polja.

Uvođenje kurikulumskih područja omogućuje ne samo stjecanje novih kompetencija nego i, u zemljama s dugom tradicijom predmetnog kurikuluma, racionalizaciju i bolje konceptualno povezivanje obrazovnih sadržaja.

3.3. Načela kojima se treba voditi

Načela nacionalnog kurikuluma su polazišta ili temelj na kojima se nacionalni kurikulum temelji i trebaju ih slijediti svi sudionici u razvoju i provedbi kurikuluma. Na razini sadržaja načela su povezana s ciljevima i postignućima, odnosno rezultatima koji se očekuju od obrazovanja.¹⁵

Stoga predstavljaju važnu sastavnicu koja osigurava smisleno jedinstvo kurikuluma i zajedničko djelovanje svih sudionika u razvoju i provedbi nacionalnog kurikuluma. Logična veza između načelnog usmjerenja i konkretnih rezultata nacionalnog kurikuluma pokazuje se ostvarenjem sadržajne povezanosti ciljeva, načela i obrazovnih postignuća.

„Temeljna načela razvoja i provedbe nacionalnog kurikuluma su:¹⁶

- osiguranje kvalitetnog obrazovanja za sve (osiguranje odgovarajućih materijalnih, kadrovskih i drugih uvjeta za kvalitetno obrazovanje u cijeloj Hrvatskoj, smanjenje regionalnih obrazovnih razlika),
- jednaka mogućnost obrazovanja za sve, obvezno opće obrazovanje,
- inkluzivnost svih učenika, poštivanje ljudskih i dječjih prava, multikulturalnost, tolerancija, uvažavanje različitosti,

¹⁵Jokić, B., Baranović, B., Suzana, H., Reškovic, T., Ristić Dedić, Z., Vuk, B., Vuk, R. (2016). Okvir nacionalnog kurikuluma, Koncept, str. 25

¹⁶Jokić, B., Baranović, B., Suzana, H., Reškovic, T., Ristić Dedić, Z., Vuk, B., Vuk, R. (2016). Okvir nacionalnog kurikuluma, Koncept, str. 35

- očuvanje i razvoj vlastite povijesne i kulturne baštine i nacionalnog identiteta, kompetentnost i profesionalna etika, znanstvena utemeljenost nastavnog plana i programa,
- demokratičnost (uključenost i odgovornost učenika). širok raspon sudionika i korisnika obrazovanja),
- autonomija škole, pedagoški i školski pluralizam,
- europska dimenzija obrazovanja,
- cjeloživotno učenje, obrazovanje i osposobljavanje usmjereno individualnom razvoju učenika.“

Roditelji ili zakonski skrbnici sudjeluju u izradi, provedbi i vrednovanju nacionalnog kurikulumu. Njihova je uloga podijeliti odgovornost za obrazovanje svoje djece s obrazovnim institucijama i drugim partnerima u obrazovnom procesu.

3.4. Potencijalne poteškoće

Primjena nacionalnog kurikulumu i provođenje vanjskog vrednovanja obrazovanja zahtijeva jednake uvjete učenja i poučavanja. Stoga je potrebno konstruirati i razvijati minimalni pedagoški standard, odnosno izjednačiti uvjete obrazovanja.¹⁷

Iskustva drugih zemalja pokazuju da najčešći problemi i poteškoće leže u strahu nositelja obrazovanja od promjena, što umanjuje motivaciju za promjenu. Stoga je iznimno važno upoznati učitelje, ravnatelje, stručne suradnike, učenike, roditelje i širu javnost sa svim koracima i aktivnostima budućih promjena.

Otpor promjenama proizlazi iz izrazito visokih očekivanja, iz nestrpljenja da se čekaju rezultati promjena, ali i iz stajališta pojedinca ili grupe da promjene neće dovesti do poboljšanja. Stoga je potrebno pravodobno informirati nositelje promjena o planiranim aktivnostima, predviđenim preprekama i podršci potrebnoj tijekom promjena.¹⁸

Potrebno je osposobiti nositelje promjena za učinkovito provođenje promjena, podići svijest o doprinosu svakog nastavnika u provedbi poboljšanja kvalitete u području obrazovanja. Otpor prema ocjenjivanju je očekivan zbog prethodnog nedostatka prakse vrednovanja i

¹⁷Bognar, B. (2018) Ususret promjenama odgojno-obrazovnog sustava, Izvorni znanstveni članak, str. 17

¹⁸Ibidem

samovrednovanja, a dijelom i zbog neosposobljenosti nastavnika, ravnatelja i stručnih suradnika za ovu aktivnost.

Potrebno je sustavno osposobljavati nositelje obrazovanja u predškolskim ustanovama i školama za prakticiranje vrednovanja i samovrednovanja. Otpori promjenama javit će se i s obzirom na nedovoljnu informiranost i nerazumijevanje ciljeva promjena kurikulumu. Stoga je potrebno aktualizirati uključivanje svih neposrednih i neizravnih nositelja obrazovanja obilaskom škola i lokalnih zajednica, javnim tribinama, predavanjima i diskusijama.¹⁹

Od iznimne je važnosti učestalo informiranje, ažuriranje i stalna stručna podrška nositeljima promjena. Moguća su neslaganja između predmetnih nastavnika, kao i između predstavnika fakulteta, posebice u pogledu važnosti predmeta i temeljnog programa.

Taj izvor sukoba potrebno je eliminirati jer nova škola pretpostavlja ciljeve više od ciljeva pojedinih predmeta (odrastanje i stvaranje multikompetentnih učenika sposobnih za život i rad).

4. NAKLADNIŠTVO UDŽBENIKA U OBRAZOVANJU I NASTALE KURIKULARNE PROMJENE

4.1. Uloga udžbenika

Reforma kurikulumu donosi nove pristupe praksi u razredu. Kako se provode izmjene nastavnog plana i programa, nastavnici trebaju dobiti dodatnu potporu kroz udžbenike i druge materijale. Kroz ovo potpoglavlje je definirano korištenje resursa tijekom procesa obrazovne reforme u Hrvatskoj.

Fokus je na korištenju udžbeničkih kompleta iz kao osnovnog sredstva, udžbenički komplet je stabilan resurs kroz vremenska razdoblja, iako je doživio neke promjene prema digitalizaciji. Nadalje, odluke sudionika o korištenju resursa ovise o nekim društvenim pitanjima, kao što su

¹⁹Matanović, I. (2017). Kurikularna reforma kao oblik standardizacije obrazovanja. Pedagoško-didaktička refleksija. Život i škola, 63(1), 13-27.

norme koje se odnose na učitelja ili učenika, mogu pridonijeti boljem razumijevanju procesa transformacije i razvoja nastave.²⁰

Proces razvoja udžbenika područje je koje zahtijeva kontinuirani dijalog, unaprijed definiranu, ali fleksibilnu viziju, transparentnost i razmišljanje uokvireno dugoročnim politikama. U procesu izmjene spomenuti dijalog između Ministarstva znanosti i obrazovanja i nakladnika nije uspio. Umjesto toga, njihova komunikacija je uspostavljena oko ultimatumima i jednostrano definiranih smjernica za izradu udžbenika.

Izrada udžbenika potrebna je bez dovršenih i recenziranih nastavnih planova i programa svih obrazovnih područja te uspostavljen jasan i nedvosmislen zakonski okvir koji definira proces izrade udžbenika.

Udžbenici (implicitno u svojoj namjeni) sadrže pitanje čija su znanja i vrijednosti službena znanja sadržana u udžbenicima.²¹

U fokusu rasprave o nastavnim materijalima stavljena je promjena paradigme i naglasak na rješavanje problema i kritičko mišljenje. U prošlom mandatu Vlade, tadašnja ministrica Divljak ističe da će se veliki dio građe digitalizirati, a jedan dio napraviti u tiskanom obliku, no to neće nužno biti klasična knjiga nego nešto puno sažetije i možda jednostavnije. Ne radi se samo o tome da će školska torba biti 30 posto lakša, nego i o tome da smo izbacili barem 30 posto učenja napamet.

Tu se pojavljuje dio diskursa društva znanja u kojem se obrazovni sadržaj digitalizira, a đačke torbe postaju lakše. Ali ne pojavljuju se elementi emancipatorskog obrazovanja usmjereni na širi sociopolitički kontekst i analizu sociopolitičkih odnosa moći. Postoji udomaćena ideja društva temeljenog na društvu znanja koja se zaustavlja na promjeni metoda i sredstava.

²⁰Braš Roth, M., Markočić Dekanić, A. & Markuš Sandrić, M. (2017), PISA 2015: Prirodoslovne kompetencije za život. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, str. 17

²¹Apple, M. W. (2012). Ideologija i kurikulum. Beograd: Fabrika knjiga, str. 39

4.2. Nastale promjene uzrokovane kurikularnom reformom

Umjesto trenutnog pokretanja, kurikularna reforma „Škola za život” najprije je dobila oblik s novim Okvirnim nacionalnim kurikulumom (2015.), nakon čega je uslijedio ambiciozan eksperimentalni program (2018.-19.) koji uključuje 74 škole – oko 5% škola u Hrvatskoj.

Glavna svrha eksperimentalnog programa bila je identificirati učinkovite prakse poučavanja i učenja, pri čemu je učiteljima dana veća autonomija u dizajnu učenja. Također je trebalo ukazati na rizike i nedostatke koje promjene kurikuluma mogu donijeti. Fokus nije bio toliko na reviziji kurikularnih dokumenata koliko na procjeni školskog ekosustava.

Posebno povjerenstvo sastavljeno od stručnjaka za obrazovanje i ocjenjivanje zaduženo je za ispitivanje raznih školskih parametara, od opreme i udžbenika do osposobljenosti nastavnika i autonomije. Suoblikovanje je bilo najvažniji čimbenik uspjeha u fazi pripreme i provedbe programa u koji su se nastojali uključiti svi glavni akteri: učitelji, učenici, stručni suradnici, roditelji, Ministarstvo, radne skupine za provedbu reforme i nadležne agencije.

Zaključci ovog programa sada su ugrađeni u kurikularnu reformu, a posebna pozornost pridaje se osposobljavanju nastavnika, motivacijskom okruženju za učenje i poučavanje s odgovarajućom opremom te kvalitetnim obrazovnim materijalima.

Postoji sve veći zamah iza ideje da nastavni materijali, uključujući udžbenike, predstavljaju moćnu polugu za reformu obrazovanja. Dok se financijeri okupljaju, a državni čelnici povećavaju svoju političku pozornost na materijale iz nastavnog plana i programa, kurikularna reforma stoji u mjestu.

Izvješće se oslanja na podatke tijekom posljednjih nekoliko godina u prikupljanju i analizi podataka o usvajanju udžbenika, kao i na kvalitativne intervju s voditeljima školskih okruga i učiteljima. Identificira izazove u tri glavna područja: prikupljanje i analiza podataka o usvajanju udžbenika; poticanje okruga da donose drugačije odluke o posvajanju; i poticanje nastavnika na donošenje različitih odluka o korištenju. Izvješće završava konkretnim preporukama, koje su prvenstveno usmjerene na kreatore državne politike koji nastoje koristiti materijale kurikuluma kao reformu politike.²²

²²Apple, M. W. (2012). Ideologija i kurikulum. Beograd: Fabrika knjiga, str. 46

Naslovi udžbenika izgledaju kao jednostavni podaci koje treba prikupiti, ali zapravo je problem kompliciraniji nego što se čini. Čak i državni odjeli za obrazovanje s dobrim resursima mogu imati problema s jednostavnim prikupljanjem podataka na načine koji ih čine upotrebljivima za vrste istraživanja.

Prvo, postoji jednostavna činjenica da se čak i podatak koji je naizgled bezazlen poput naslova udžbenika može smatrati političkim implikacijama, a ove implikacije mogu dovesti do otpora dijeljenju podataka.

Osim ako se prikupljanje ne učini obveznim i rutinskim, tada će vjerojatno postojati određeni otpor dijeljenju podataka. Ali što su naponi preskriptivniji, to se više problema može izazvati kod nastavnika.

4.3. Značaj problematike udžbenika i kurikularne reforme

Iako to nije bila početna briga tijekom ranih napora obnove, reforma kurikuluma i udžbenika postaje središnji i sporan zadatak kako obnova napreduje.²³

Ovi reformski naponi često zahtijevaju značajnu pomoć vanjskih aktera koji pružaju tehničku pomoć, djeluju kao pomagači pokušavajući upravljati domaćim političkim akterima i stvaraju pozitivne uvjete za provedbu reforme.²⁴

U pregledu višestrukih studija slučaja promjene politike kurikuluma u postkonfliktnim zemljama, Tawil i Harley (2004) identificirali su tri kritična elementa: potrebu uključivanja višestrukih glasova i inputa u proces reforme, priznavanje specifičnih spornih točaka na početku inherentno promjenjivoj politici, te uzeti u obzir domaći kontekst upravljanja obrazovanjem i definiciju uključivanja donatora. Od ova tri elementa, kontekst je najvažniji i često se najviše zanemaruje.

Često se uvode moduli kurikuluma koji se fokusiraju na podučavanje o toleranciji ili demokraciji na generičke i dekontekstualizirane načine ili na mirovno obrazovanje, koristeći model obuke trenera za obuku nastavnika. Ti se naponi obično uvode izvan lokalnog konteksta i često nisu osjetljivi na lokalne potrebe.

²³Shah, C. (2010) Awareness in collaborative information seeking Correction(s) for this article, Journal of the American Society for Information Science and Technology, Research Article, str. 7

²⁴ Ibidem

Iako nema sumnje da mnoge nevladine organizacije koje se fokusiraju na ove intervencije to čine s najboljim namjerama, dovodimo u pitanje njihovu učinkovitost. Utvrđeno je da razvoj kurikuluma složen proces koji se odvija unutar stjecanja društvene i političke dinamike.

Štoviše, s rotirajućim vratima domaćih aktera (npr. ministara obrazovanja) i vanjskih aktera (npr. voditelja misija), često postoji mala koherentnost procesa reforme kurikuluma tijekom dugoročnog razdoblja.

Reforma kurikuluma dio je formiranja novog nacionalnog identiteta koji je nasilan proces destrukcije i rekonstrukcije društvenih odnosa i struktura i motiviran je potrebom za (re)konstruirati kohezivni i javno legitimirani nacionalni identitet koji se uvelike razlikuje od onoga koji je postojao prije.²⁵

Udžbenici su često prva i najspornija promjena kurikuluma koja se pokreće jer često imaju veći utjecaj na praksu u učionici nego službeni dokumenti kurikuluma i ili ne odražavaju novi politički poredak ili sadrže pristranosti, predrasude ili iskrivljen materijal.

Povijesni tekstovi uvijek su najkontroverznije područje sadržaja jer je povijest proces u kojem se određene priče i događaji ističu, dok se druge minimiziraju ili ignoriraju, a određivanje koje će priče biti uključene javna je izjava o nacionalnom identitetu novog društva. Ostala predmetna područja poput glazbe i književnosti imaju veliku simboličku vrijednost, a o tome koji materijal uključiti također se često žestoko raspravlja.

²⁵Weinstein, H. (2007) School voices: challenges facing education systems after identity-based conflicts, Research Article, str. 27

5. ZAKLJUČAK

U radu je obrađena problematika kurikulanre reforme te odražaja na nakladništvo udžbenika. Školski kurikulum je dio koji razvijaju škole kako bi odgovorile na specifične potrebe učenika i školskog okruženja, što zauzvrat definira individualni profil škole. Kada su u pitanju udžbenici i nakladništvo tu se često lome koplja, kako prosvjetna tako i politička.

Nadalje, problem udžbenika nije samo te geneze već ima i financijsku genezu od strane nakladnika te onih koji pišu udžbenike. Postoji sve veći zamah iza ideje da nastavni materijali, uključujući udžbenike, predstavljaju moćnu polugu za reformu obrazovanja. Dok se financijeri okupljaju, a državni čelnici povećavaju svoju političku pozornost na materijale iz nastavnog plana i programa, ovo izvješće raspravlja o vrlo stvarnim izazovima ovog napora.

Važno je napomenuti da škole same odlučuju koju će verziju školskog kurikulumu odabrati: onu koja produbljuje pojedine dijelove nacionalnog kurikulumu ili onu koja je usmjerena na proširenje obveznog kurikulumu dodatnim izbornim sadržajima. Bez obzira na odabir školskog programa, škole su dužne ponuditi niz izbornih predmeta.

Ukoliko nastavni predmeti i međupredmetne teme ne pokrivaju problem stručnog informiranja i savjetovanja učenika, svakako ga treba obraditi u školskom kurikulumu. Okvirno će se definirati udio školskog kurikulumu u nacionalnom obveznom kurikulumu.

Također će se preciznije definirati njegov postotni udio u ukupnom broju razreda. Nacionalni kurikulum zahtijeva prihvaćanje nacionalnih manjina kao ravnopravnih članova društva, a

samim time i izražavanje njihova nacionalnog identiteta u izgradnji i provedbi nacionalnog kurikulumu, prvenstveno u području jezika, komunikacije, povijesti i kulturne baštine.

Izradom školskog kurikulumu svaka škola ima mogućnost kreirati međupredmetne sadržaje ili izborne predmete za stjecanje interkulturalnih, poduzetničkih i društvenih kompetencija, za promicanje specifičnih vrijednosti, ali i mogućnost stvaranja mreže programa u socio- kulturne, lokalne i regionalne zajednice.

LITERATURA

1. Apple, M. W. (2012). Ideologija i kurikulum. Beograd: Fabrika knjiga.
2. Bilač, S., Tavas, D. (2011) Teachers' (dis)satisfaction with continuing education. *Metodički obzori*, 6(1), str. 21-35.
3. Bognar, B. (2018) Ususret promjenama odgojno-obrazovnog sustava, Izvorni znanstveni članak
4. Braš Roth, M., Markočić Dekanić, A. & Markuš Sandrić, M. (2017), PISA 2015: Prirodoslovne kompetencije za život. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.
5. Jokić, B., Baranović, B., Suzana, H., Reškovac, T., Ristić Dedić, Z., Vuk, B., Vuk, R. (2016). Okvir nacionalnog kurikuluma, Koncept,
6. Matanović, I. (2017). Kurikularna reforma kao oblik standardizacije obrazovanja. *Pedagoško-didaktička refleksija. Život i škola*, 63(1), 13-27.
7. Shah, C. (2010) Awareness in collaborative information seeking Correction(s) for this article, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Research Article
8. Strugar, V. (2012) Znanje, obrazovni standardi, kurikulum: Teorijsko-kritički pristup obrazovnoj politici u Hrvatskoj. Zagreb: Školske novine.
9. Tawil, S., Harley, A. (2004) Education and Identity-based Conflict: Assessing curriculum policy for social and civic reconstruction, In book: *Education, Conflict and Social Cohesion*, str. .1-33
10. Weinstein, H. (2007) School voices: challenges facing education systems after identity-based conflicts, Research Article.